

**Aatamin ja Eevan ajasta sateenkaariaikaan.
Nuorten aikuisten seksuaalikasvatuksen vaiheita.**
Anne Kuusimäki, Piia Kytö ja Vappu Rautiainen

Johdanto

Aikojen alussa parisuhteen sai muodostaa vain Aatami ja Eeva, nainen ja mies. Parisuhteen myötä oli tarkoitus perustaa perhe. Nykyään heterosuhteiden lisäksi on hyväksyttyä elää mies-, nais- tai transparina ja he voivat myös muodostaa halutessaan perheen. Voi valita myös itsellisen sinkkuelämän, jossa voi nauttia satunnaisista seksisuhteista. Parisuhteessa oleva voi, ja nykyään valitsee yhä useammin, vapaaehtoisen lapsettomuuden. Sinkkuna puolestaan voi hankkia perheenlisäystä. Ajat ja tavat ovat siis muuttuneet valtavasti. Perheasioiden sijaan keskitymme kuitenkin nuoriin aikuisiin ja aikaan ennen mahdollista perheen perustamista.

Aiemmin seksiä harrastettiin lisääntymistarkoituksessa ja mitä enemmän jälkikasvua tuli, sitä parempi. Nykyään on mahdollista nauttia omasta kehostaan ilman raskaaksi tulemisen pelkoa - yksin, kaksin tai jopa ryhmässä. Joku voi valita myös selibaatin, vaikka ei olisikaan tekemisissä ammattinsa puolesta esimerkiksi siveyslupausten kanssa. Joku toinen voi kokea olevansa aseksuaali, jolloin elämää rikastuttavat kaikki muut sen ihanat puolet seksiä ja seksuaalisia tekoja lukuun ottamatta. Kulttuurinen muutos yhteisöllisestä elämänmenosta yksilöllisyyttä korostavaksi on mahdollistanut ihmisten erilaisuuden näkymisen ja pikkuhiljaa myös sen hyväksymisen. Tässäpä se taitaa olla - seksuaalisuuden kehittymisen historia pähkinänkuoressa.

Aikaisemmin kaikki tuntui yksinkertaisemmalta. Oli vain nainen ja mies tai vain niistä puhuttiin. Nykypäivänä tilanne on toisin, on Maijaa, Mattia, Pekka-Vilhelmiinaa sekä lukuisia identiteettejä ja termejä. Kaikki tulisi huomioida yksilöllisesti ja tasa-arvoisesti, mutta turhia alleviivaamatta. Kuinka osaisimme kohdata toisemme ainoastaan ihmisinä kaikkine hienoine piirteinemme? Artikkelissa olemme etsineet tietoa nuoren aikuisen seksuaalisuuden kehittymisestä ja sen nykytilasta. Näemme pienen pintaraapaisun myös seksuaaliterveyden haasteiden ääripäästä asettaaksemme kotimaisia haasteita perspektiiviin. Valotamme nuorten aikuisten saamaa seksuaalikasvatusta. Tarkastelemme myös kuinka he tutkimusten valossa kokevat saaneensa seksuaalikasvatusta niin kotona kuin koulussa. Pyrimme käsittelemään aihetta niin hetero- kuin hlbtqi-nuoren näkökulmasta

Seksuaalisuus kirkon ja tieteen puristuksessa

Kulttuuri ja uskonto ohjaavat usein jollain tasolla ihmisten käyttäytymistä ja ne vaikuttavat osaltaan sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin kehittymiseen yhdessä itseyttämyksen kanssa. Suomalaisten seksuaalisuutta ja perhettä koskevien moraalikäsitteiden muovautumiseen on vaikuttanut uskonnollisuus, vaikka juuri muuten se ei ihmisten elämässä näkyisikään. Etenkin kristinusko ja Islamin usko korostavat seksuaalisen käyttäytymisen kontrolloimista. (Ahtola, Forsström & Paalanen 2019, 34-35.)

Ehkä jopa yllättävääkin on se, että aiempien vuosisatojen tuomiokirjat osoittavat, että kirkkoa kiinnostasi enemmän esiaviollisen seksin harrastamisen, aviorikosten, itsetyydytyksen ja

eläimiin sekaantumisen kuriin saaminen kuin homojen ja lesbojen rankaiseminen. Vasta 1900-luvun alkupuolella kansa alkoi pitää samaa sukupuolta olevien ihmisten välistä tunteilua epäilyttävänä. Itse homoseksuaalisuus käsitteenä keksittiin 1800-luvulla uudenlaisen tieteen alkaessa määritellä mikä on ihmiselle normaalia ja mikä erikoista. (Kaunisto 2019, 62-64.)

Tieteestä siirtyi vaatimus normaaliudesta yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä kouluihin, terveydenhuoltoon, lakiin ja viranomastoimintaan. Sitä mukaa kasvoi kansan pelko homoseksuaalisuutta kohtaan, mitä tarkemmin tiede määritti normaalin ihmisen. Lääketieteessä samaa sukupuolta kohtaan koettu halu, vetovoima, rakkaus katsottiin sairaudeksi tai kehityshäiriöksi ja se kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1894. (Kaunisto 2019, 64.)

Sota-ajan Ainosta pehmopornokulttuuriin

Sukupuolisuhteet ovat kokeneet suuria muutoksia sodan ajoista nykypäivään. Silloisen aikakauden moraaliarvot ja -normit näkyivät myös sodanaikaisissa suhteissa. Sodan kaikkivaltaisuus ihmiselämän säätelijänä altisti seksuaalisuuden vähemmän tärkeäksi elämänalueeksi. Sota-aikana sukupuolimoraali oli sisäistettyä ja itsekuri oli kova. Ulkopuolisia henkilöitä ei syytely ja oli havaittavissa asenne: ”Se oli naisesta itsestään kiinni, mitä tapahtuu.” Sota-aikana elettiin yksilökeskeisyyden sijaan yhteisö- tai perhekeskeistä aikaa. Yhteiskuntaan ja perhemalliin ei kuulunut itsekeskeinen ajattelu, eikä yksilön seksuaalisten halujen tyydyttämisen tähdentäminen. Sota toi myös toisaalta uusia tuttavuuksia, sota-avioliittoja ja suhteet miesten sekä naisten välillä sekoittuivat. Tämä avarsi aiemmin suppeampaa toimintamallia parinmuodostuksessa ja suhdeajattelussa sodan jälkeen. (Raitis & Haavio-Mannila 1993, 332-334.)

Aktiivinen julkinen keskustelu oli käynnissä jo 1960-luvulla, jolloin suomalaisissa ylioppilaslehdissä otettiin avoimesti kantaa seksuaalisuuskysymyksiin ja järjestettiin myös laajoja paneelikeskusteluja aiheesta (Vainio-Korhonen & Lahtinen 2015, 215). Suomessa onkin käyty vilkasta keskustelua vuosien saatossa samaa sukupuolta olevien henkilöiden seksuaalisista suhteista, vaikka Kauniston (2019, 64) mukaan mediassa hallitsi aina 1960-luvun lopulle saakka mielikuva homoista rikollisina perversseinä.

Samaa sukupuolta olevien seksuaaliset suhteet olivat Suomessa laittomia 1970-luvun alkuun asti. (Väestöliitto 2019a.) Kirsi Vainio-Korhosen ja Anu Lahtisen (2015, 192) mukaan homoseksuaalisuus myös määritettiin sairaudeksi Suomen tautiluokituksessa vuoteen 1981 saakka. FINSEX asenteet -tutkimuksessa on kuitenkin selvästi huomattavissa, että asenteet samaa sukupuolta olevien seksuaalisia suhteita kohtaan ovat lieventyneet. Ennen kaikkea uusi sukupolvi suhtautuu paljon myönteisemmin homoavioliittoihin kuin heidän vanhempansa. Seksuaaliasioihin liittyen tämä on Suomessa yksi suurimmista arvomuutoksista, johon on ollut vaikutusta myös aktiivisella julkisella keskustelulla. (Väestöliitto 2019a). Puolesta vuosisadassa olemme tutkijoiden mukaan edenneet kainostelevasta kulttuurista pornoistuneeseen ja yliseksualisoituneeseen kulttuuriin - saatamme saada annoksen pehmopornoa jo aamulla linja-autopysäkin mainoksista (Kaunisto 2019, 169).

Seksuaalikasvatus syntyi vasteena seksuaaliselle vallankumoukselle

1970-luvulla tulleet seksuaalisuuteen liittyvät innovaatiot - e-pilleri sekä laillistettu raskaudenkeskeytys - vaikuttivat omalta osaltaan ns. seksuaalisen vallankumouksen syntymiseen. Tähän saakka seksuaalisella käyttäytymisellä oli ollut vahva tabun luonne. Koska seksuaalisuuteen liittyvistä arvoista ja normeista ei juuri voitu keskustella avoimesti, katsottiin että lapsuudesta siirryttiin suoraan aikuisuuteen, jolloin sitouduttiin ja alettiin perustamaan perhettä. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 9.)

Aiemmin mainitut innovaatiot edistivät mahdollisuutta erottaa lisääntyminen ja seksuaalisuus toisistaan. Tämän myötä seksuaalinen käyttäytyminen ja yleinen asenneilmasto alkoivat muuttua. Lapsuusiän jatkeeksi tuli välivaihe nimeltä “nuoruus”, jolle ominaista olivat esimerkiksi irtautuminen vanhemmista, esiaviolliset seurustelu- ja seksisuhteet, avoliitto sekä perheen perustamisen aikaisempaa huomattavasti myöhäisempi ikä. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 9.)

Ennen vakituiseen parisuhteeseen siirtymistä nuoriin kohdistui myös aiempaa useammin ei-toivottujen raskauksien ja sukupuolitautien riski (erityisesti 1980-luvun HIV-/AIDS-epidemia). Myös seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön mahdollisuus lisääntyi, mutta toisaalta niistä alettiin puhua aiempaa avoimemmin. Seksuaalinen väkivalta oli kaikin tavoin paheksuttavaa ja moraalitonta. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 9.)

Uudelle kehitysvaiheelle ominaiset tavat, tarpeet ja kulttuuri vaativat yhteiskunnalta vastakaikua. Tarvittiin uudenlaisia terveystalouksia, olemassa olevien palvelujen muokkaamista sekä seksuaalikasvatusta. Vapautumisen myötä mediassa alati lisääntyvä seksuaalisuus tarvitsi myös vastapainoa valistuksesta ja tiedotuksesta - keinoja, joilla nuorison seksuaalikasvatus aloitettiin 1970- ja 1980- luvuilla. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 9.)

Nuoruuden “keksimisen” myötä, tarvittiin myös ihmisoikeuksiin perustuvat nuorten seksuaaliset oikeudet. Entisajan lapsesta, jonka ajateltiin olevan kasvatuksen objekti, tulikin subjektiivinen nuori. Hänelle tuli taata riittävä seksuaalikasvatus. Vaatimukset olivat 1900-luvun lopulla koko Euroopan laajuisia. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 9-10.)

Seksuaalikasvatukselle on tilaus

Maailmassa on valtavasti nuoria - alle 25-vuotiaita on 43% maailman väestöstä. Tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että nuorten terveydentila on hyvä ja millaisia päätöksiä he tekevät perheen suhteen. Nuorten päätöksillä on vaikuttavuutta niin maailman taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen kuin väestönkasvuun. Naisiin ja tyttöihin sijoittaminen on yksi kustannustehokkain ja vaikuttavin tapa saavuttaa maailman kehitystavoite. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus tulisi olla kaikkien saatavilla ja sillä tulisi olla elinympäristö, jossa se tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja toteutetaan. Hyvä, kattava ja oikein ajoitettu seksuaalikasvatus luo pohjaa ihmisten koko hyvinvoinnille. (Väestötietosarja 2012, 40-41.) Kuten Nautinnon aika: Sexpon seksuaalipoliittisessa ohjelmassa (Ahtola & ym. 2019, 37) todetaan: huonoilla seksuaalisuuteen liittyvillä tiedoilla on yhteys heikompaan seksuaaliterveyteen ja kohonneeseen riskikäyttäytymiseen.

Elämme ristiriitaisuuden keskellä. Seksuaalissävyytteinen materiaali vyöryy silmillemme ja samaan aikaan vallitsee edelleen vaikenemisen kulttuuri, vaikuttaen myös nuorten aikuisten elämään. Mikäli nuoren elämässä ei ole ollut riittävästi seksuaalikasvatusta sekä sallivaa ilmapiiriä, jossa seksuaaliasioita on voinut turvallisesti käsitellä, tieto haetaan usein netistä. Nuoret ovat innokkaita ja uteliaita eri medioiden käyttäjiä, mutta heiltä puuttuu aikuisen kriittisyys, varovaisuus ja itsesäätelykyky. Nettiseikkailut ovat yksi seksuaaliselle hyväksikäytölle altistava tekijä myös nuorilla aikuisilla, mikäli turvallisia tapoja hyödyntää verkkoa ei ole riittävästi käsitelty. Näin ollen aikuisten tehtäväksi jää monipuolisen seksuaalikasvatuksen tarjoaminen, jotta nuorella olisi tarvittavat tunne- ja turvataidot. Kasvatuksen tulisi tarjota myös riittävän määrän faktatietoa, jotta nuori ei joutuisi etsimään vastauksia yksin nettiviidakosta. (Aamulehti 2019)

Edelleenkin seksuaalisuus saatetaan kokea yksityisasiaksi, minkä vuoksi ei välttämättä tunnisteta sen kumuloituvia vaikutuksia hyvinvoinnin muille osa-alueille. Esimerkiksi ihmisen riippuvuus seksistä tai vaikka pornosta heijastuu usein myös muihin hyvinvoinnin osa-alueisiin kuten sosiaalisiin suhteisiin ja terveyteen ja jopa toimeentuloon ihan niin kuin muutkin riippuvuudet. (Ahtola ym. 2019, 37.) Tähänkin asiaan seksuaalikasvatuksella voidaan vaikuttaa. Myös avoin keskustelu seksuaalisuudesta ja siitä, miten se vaikuttaa elämän eri osa-alueisiin olisi hyödyllistä. Meillä kuitenkin pyritään esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja sosiaalipalveluissa kohtaamaan ihminen kokonaisuutena huomioiden myös hänen sosiaaliset suhteensa.

Eurooppalaista yhteistyön voimaa

Vuosituhaten vaihteen jälkeen on Euroopassa tehty useita seksuaalikasvatustavoitteita ja pidetty monia kansainvälisiä konferensseja. Esimerkkinä WHO:n Euroopan alueen seksuaali- ja lisääntymisterveyttä koskeva strategia vuodelta 2001 (WHO European Regional Strategy on Sexual and Reproductive Health) tai ”Youth Sex Education in a Multicultural Europe” (Nuorten seksuaalikasvatus monikulttuurisessa Euroopassa) - vuonna 2006 pidetty konferenssi, jonka johdosta laadittiin maakohtaisia asiakirjoja nuorten seksuaalikasvatuksesta Euroopassa. Vuonna 2005 aloitetun ”SAFE-hankkeen” (Sexual Awareness for Europe) tavoitteena on edistää nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja tietoisuutta seksuaalioikeuksista. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 14-15.)

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö on julkaissut vuonna 2008 julistuksen koskien seksuaaliterveyttä (Declaration on Sexual Health). Asiakirjassa seksuaalikasvatus nähdään kokonaisvaltaisena ja lähestymistavaltaan myönteisenä. Seksuaalikasvatus nähdään läpi elämän jatkuvana jatkumona, jolloin opimme iästä riippumatta näkemään seksuaalisuuden tyydytyksen ja ilon lähteenä sekä myönteisenä voimavarana elämälle. Oikeanlainen seksuaalikasvatus edistää osaltaan kykyä tehdä omaa elämänlaatua parantavia valintoja sekä nähdä ja kehittää ympäröivää yhteiskuntaa empaattiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 18-19.)

Vuonna 2009 UNESCO julkaisi oppaan: ”Technical Guidance on Sexuality Education” (Seksuaalikasvatuksen opas ammattilaisille). Samana vuonna Population Council -järjestö julkaisi käsikirjan: ”It is All One Curriculum. Guidelines and Activities for a Unified Approach to Sexuality, Gender, HIV, and Human Rights Education” (Kaikenkattava opetusohjelma. Suuntaviivat ja toimenpiteet seksuaalisuuden, sukupuolen, HIV:n ja

ihmisoikeuskasvatuksen käsittelemiseksi yhtenäisellä tavalla). (THL 2010, 15.) Edellä mainitut kansainväliset ponnistukset ovat hieno esimerkki rajojen ylittävästä yhteistyöstä nuoren sukupolven seksuaaliterveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Niiden yhteisenä agendana on tarjota laadukasta ja kattavaa seksuaalikasvatusta, jossa keskeisiä sisältöjä ovat mm. elämäntaitotaidot, lisääntymisterveys sekä vastuullisuus. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 14-15).

Lisääntymisterveyden kansainvälisestä määritelmästä

Lisääntymisterveys on täydellisen fyysisen, henkisen ja sosiaalisen tilan hyvinvointi, ei pelkästään sairauden tai heikkouden puuttuminen. Lisääntymisterveys tarkoittaa siis sitä, että ihmiset voivat saada tyydyttyneen ja turvallisen seksielämän ja että heillä on kyky lisääntyä ja vapaus päättää, tehdäänkö se, milloin ja kuinka usein. Naisten ja miesten on myös oikeus saada tietoa ja saada käyttää turvallisia, tehokkaita, kohtuuhintaisia ja hyväksyttäviä ehkäisykeinoja, mitkä eivät ole lainvastaisia. Lisääntymisterveydenhuolto on määritelty menetelmien yhdistelmäksi, joka pitää sisällään tekniikat ja palvelut, jotka edistävät lisääntymisterveyttä ja hyvinvointia estämällä ja ratkaisemalla lisääntymisterveysongelmia. Se myös sisältää seksuaaliterveyden, jonka tarkoituksena on parantaa elämää ja henkilökohtaiset suhteet, ei pelkästään niihin liittyvän neuvonnan ja hoidon suhteen lisääntymis- ja sukupuolitaudit. Kun otetaan huomioon edellä oleva määritelmä, lisääntymisoikeudet käsittävät sen tietyt ihmisoikeudet, jotka tunnustetaan jo kansallisessa lainsäädännössä. Nämä oikeudet perustuvat kaikkien parien ja aviopuolisoiden perusoikeuksien tunnustamiseen. Henkilöt voivat päättää vapaasti ja vastuullisesti lukumäärän, etäisyyden ja ajoituksen hankkia lapsia ja saada tietoa ja keinoja seksuaalisuuteen liittyen ja täten on mahdollisuus saavuttaa korkein taso seksuaali- ja lisääntymisterveyttä köyhemmissäkin maissa. Jokaisella ihmisellä tulisi olla oikeus tehdä lisääntymistä koskevia päätöksiä ilman syrjintää, pakkoa tai väkivaltaa. (WHO 2010, 8-9.)

Kehitysmaiden seksuaaliterveyden haasteet antavat perspektiiviä kotimaahan

Kansainvälisen väestökongressin toimintaohjelman mukaan ehkäisyvälineiden käyttö on lisääntynyt huomattavasti monissa kehitysmaissa. Kyselyjen mukaan kehitysmaissa ja siirtymävaiheessa olevissa maissa yli 120 miljoonalla parilla on tarve turvalliselle ja tehokkaalle ehkäisy menetelmälle. Noin 80 miljoonalla naisella on joka vuosi tahattomia tai ei-toivottuja raskauksia, joista osa tapahtuu ehkäisy menetelmän epäonnistumisen takia, koska mikään ehkäisy menetelmä ei ole 100% tehokas. Arviolta 340 miljoonaa uutta sukupuoliteitse tarttuvaa bakteeri-infektio tapaus tapahtuu vuosittain, joista suurin osa on hoidettavissa. Monet ovat hoitamatta, koska niitä on vaikea diagnosoida ja palvelut puuttuvat. Kaiken kaikkiaan lisääntymis- ja seksuaalisen sairauden (äitiys ja -perinataalikuolleisuus sekä sairastavuus, syövät, sukupuoliteitse tarttuvat infektiot ja HIV / AIDS) aiheuttavat lähes 20 prosenttia naisten ja noin 14% miesten maailmanlaajuisista terveysongelmista. Näiden lisäksi on huomioitava vielä sukupuoleen perustuva väkivalta ja gynekologiset häiriöt ja virtsaelinsairaudet, joilla kaikilla on merkittävä sosiaalinen, emotionaalinen ja fyysinen seuraus ja sen huomiointi maailmanlaajuisesti kaipaava tarkempaa tutkimusta. WHO arvioi, että vaaralliset sukupuolitaudit ovat toiseksi eniten tärkeä globaali riskitekijä terveydelle. Sukupuolitaudit ovat myös johtava hedelmättömyyden syy ja 60–80 miljoonaa paria

maailmanlaajuisesti kärsii hedelmättömyydestä tai lapsettomuudesta, joka johtuu hoitamattomasta tai riittämättömästi hoidetusta sukupuolitaudista. (WHO 2010, 21-23.)

Terveydenhuollon koulutus, rekrytointi, käyttöönotto ja ammattitaito on keskeinen tekijä terveyden ja terveydenhuollon parantamisessa yleisesti. Useat lisääntymis- ja seksuaaliterveyteen liittyvät keskeiset toimenpiteet tekee keskitason ammattilaiset. Haaste on määrittellä terveydenhuollon työntekijöiden taidot ja koulutusmuodot jotka ovat välttämättömmimpiä ensisijaisen lisääntymis- ja seksuaalisuuden tarjoamiseksi terveystalvueluita kehitettäessä. Terveystyölle on luotava mahdollistavat olosuhteet - ihmiset voivat hyödyntää täysimääräistä potentiaaliaan ja miten motivoida heitä työskentelemään kaikkien ihmisten kanssa köyhemmät mukaan lukien. (WHO 2010, 24.)

Seksuaalikasvatuksen kotimaisia haasteita

Seksuaalioikeuksien opettamisen yhteydessä on tärkeää kehittää nuorten ja nuorten aikuisten kriittistä ajattelua. Vuorovaikutustaidot, joiden turvin pystytään neuvottelemaan kumppanin kanssa parisuhdekäyttäytymisestä tai esimerkiksi suostumuksesta seksuaalisiin tekoihin, ovat erittäin tärkeitä. Moraalinen neuvottelu on seksuaalikasvatuksen nykypäivää. Sen ytimestä löytyvät tasa-arvoisuus, itsemääräämisoikeus sekä muiden rajojen kunnioittaminen. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 18-19.)

Itsemääräämisoikeudesta puhuttaessa, on hyvä ottaa esille etniset vähemmistöryhmät. Heidän keskuudessaan kulttuuriset ja uskonnolliset seksuaalisuuteen liittyvät normit heijastuvat usein vahvasti ehkäisyasioihin ja seksuaalikasvatukseen. Esimerkiksi somalitaustaiset naiset käyttävät vähän ehkäisyä, mikä osaltaan voi selittää sen, että heillä on enemmän keskenmenoja ja raskaudenaikaisia terveysongelmia kantaväestöä enemmän. Uskonnolliset käsitykset ja kulttuuristen odotusten paine saattavat vaikuttaa myös toiminnallisiin seksuaaliongelmiiin, aiheuttamalla syyllisyyttä omasta seksuaalisuudesta. (Ahtola ym. 2019, 36.)

Seksuaalikasvatus aiheuttaa usein kitkaa uskonnollisissa yhteisöissä. Usein opettajilla ei ole taitoa järjestää tai perustella seksuaalikasvatusta niin, että se hälventäisi ristiriitoja. Tosin kyse on myös usein siitä, että uskonnolliset vanhemmat kokevat seksuaalikasvatuksen seksiin yllyttämisenä. Tosiasiassahan se kuitenkin antaa nuorille valmiuksia tehdä vastuullisia päätöksiä oikeiden tietojen pohjalta. (Ahtola ym. 2019, 36.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) on linjannut laatimassaan lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa (2014-2020) nuorten aikuisten seksuaalikasvatuksen tavoitteita.

Sekä ammatillisten oppilaitosten, että korkeakoulujen tulisi selvittää, kuinka nuorten aikuisten opiskelua ja perheen perustamista voidaan tukea. Tukimahdollisuuksista tulisi tiedottaa edelleen opiskelijoita. Varsinainen seksuaalikasvatus painottuu opiskeluterveydenhuollon ammattihenkilöstön antamaan seksuaali- ja parisuhdeneuvontaan sekä ohjaukseen. Puutteet ihmissuhde- ja parisuhdetaidoissa heijastuvat merkittäväällä tavalla opintojen etenemiseen ja jopa opiskelun keskeyttämiseen. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 55-58.)

Toisen asteen opiskelijoiden lisääntymisterveysneuvonnalle on selkeä tarve. Pitkä opiskeluaika saattaa tuoda mukanaan hedelmällisyyttä alentavaa elintapakäyttäytymistä, joita voivat olla esimerkiksi suojaamaton seksi, päihteet, tupakointi sekä ylipaino. Opiskelijoiden kokemat tulevaisuudennäkymät esimerkiksi työllistymisen suhteen, voivat vaikuttaa perheen perustamisen lykkäämiseen. Opiskelijoille on tärkeää tuoda esille lastenhankinnan lykkäämisen seurauksia ja riskejä. Lisääntymisterveysneuvonta ja -hoito integroidaan terveysterveystieteen palveluihin soveltuvin osin. Opiskeluterveydenhuollon tavoitteena on verkostoitua monialaisiksi palvelukokonaisuuksiksi. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 55-58.)

Poikien ja nuorten miesten neuvontatarvetta on korostettu ja tähän tarpeeseen pyritään vastaamaan opiskeluterveydenhuollossa sekä varusmies- ja siviilipalveluksessa. Tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen tehtävänä on selvittää nuorten aikuisten seksuaali- ja lisääntymisterveyttä sekä palvelujen käyttöä. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 58.)

Uudenlaiset haasteet näköpiirissä

YTHS on tutkinut yliopisto-opiskelijoiden kokonaisvaltaista terveyttä vuodesta 2000. Ammattikorkeakoulut ovat liittyneet tutkimukseen vuonna 2008. Tutkimusten mukaan terveysterveystieteen palvelut saavuttavat opiskelijat hyvin ja he ovat kokeneet tullessaan kuulluksi ja ymmärretyksi. Seksuaaliterveyteen liittyvät ongelmat ovat olleet huomattavasti yleisempiä naisten keskuudessa (64%), lähes 30% miesopiskelijoista ilmoitti seksuaaliterveyteen liittyvistä ongelmista. Alle 10% toivoi saavansa apua seksuaaliterveysasioihin ja lähes 15% opiskelijoista toivoi saavansa apua ihmissuhde- ja itsetuntoasioihin. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 55-58.)

Väestöliitto ottaa syyskuussa 2019 julkaisemassaan Tietovuoto-nettiartikkelissa esille parisuhteiden digitalisoitumisen. Parisuhteen muodostaminen on tutkimusten mukaan helpottunut digiaikana. Vastaavasti suhde keskittyy lähinnä lyhyeen parinmuodostusvaiheeseen. Useiden tutkimusten mukaan älylaitteiden runsastuminen on vaikuttanut negatiivisesti parisuhteiden laatuun ja keston. Erot ja parisuhdekonfliktit ovat lisääntyneet. Tutkimusten mukaan myös lisääntynyt uskottomuus ja mustasukkaisuus ovat yhteydessä osittain älylaitteiden käyttämiseen ja sen myötä mahdollistuneisiin parisuhdemarkkinoihin, esimerkkinä yhteisöpalvelut, joissa haetaan seksikumppaneita. (Tietovuoto 2019.) Digiaika asettaa seksuaalikasvatuksen ammattilaiset aivan uudenlaisten haasteiden eteen. Laajassa mittakaavassa seksuaalikasvatus pyrkii omalta osaltaan vaikuttamaan positiivisesti Suomen negatiiviseen väestökehitykseen, terveiden ja kokonaisvaltaisesti tyydyttävien elinvuosien saavuttamisen ohella.

Sateenkaarinuoret opiskelijoina

Verrattuna koulujen seksuaalikasvatuksen syntymisen alkuaikoihin, suomalainen yhteiskunta on pikkuhiljaa avautunut keskustelulle seksuaalisesta monimuotoisuudesta. Avoimuuden ohella on myös haasteita, niin asenteiden kuin arjenkin tasolla. Keväällä 2013 kartoitettiin Setan ja Nuorisotutkimusverkoston yhteistyönä yli 1600 suomalaisen 15-25- vuotiaan nuoren elämää. "Hyvinvoiva sateenkaarinuori" -kysely toteutettiin verkossa, tavoitteena selvittää

hlbtqi-ihmistien hyvinvointia (hlbtqi-termillä tarkoitetaan homoja, lesboja, biseksuaaleja, transihmisiä, intersukupuolisia ja queer-ihmisiä). (Alanko 2014, 54.)

Tutkimuksessa selvisi, että erimuotoinen ahdistelu ja syrjintä on yleistä ja se vaikuttaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen hyvinvointiin. Kokemukset esim. kiusaamisesta ja väkivallasta olivat sateenkaarinuorten keskuudessa tavallisempia kuin suomalaisnuorilla yleensä. Kysely osoittaa sateenkaarinuorten voivan keskimäärin huonommin kuin muut ikäisensä nuoret. Ongelmien yleisyys ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että kaikilla hlbtqi-nuorilla olisi hankaluuksia elämässään. Niin myönteiset, kuin kielteiset kokemukset ovat aina myös henkilökohtaisia ja subjektiivisia kokemuksia. Useimmat sateenkaarinuoret, jotka kokevat voivansa hyvin, kohtaavat hekin kuitenkin haasteita, jotka aiheutuvat ympäristön heteronormatiivisuudesta. (Alanko 2014, 54.)

Koveron & Saarikosken (2013) mukaan valtavirrasta poikkeavia oppilaita ei usein oteta huomioon oppimateriaaleissa tai koulujen käytännöissä. Karvinen & Venesmäki (2019) puolestaan kannustavat oppaassaan tarkastelemaan esimerkiksi oppimateriaaleja kriittisellä otteella. Tarkastelun lisäksi he kehottavat myös sanoittamaan sitä oppilaiden kanssa; tunnistetaan mahdollisia puutteita, pohditaan olisiko jonkin asian voinut ilmaista toisin. Sateenkaarevien teemojen näkyvyys tulisi läpäistä kaikki oppiaineet, ei ainoastaan terveystietoa. Ympäristön heteronormatiivisuudesta johtuen oppilaan voi olla vaikeaa sanoittaa ja ilmaista itselleen tärkeitä asioita. (Karvinen & Venesmäki 2019, 22.) Oppilaalle on vaarassa käydä kuten Muumilaakson näkymättömälle Ninnille – “ei olekaan olemassa ihan yhtä paljon kuin muut” (Kovero & Saarikoski 2013, 11).

Sateenkaarinuorten tarpeista

Sateenkaarinuorten hyvinvoinnin tukemiseksi tulisi oppilaitoksissa tarjota tietoutta ja apua masennus- ja ahdistusoireisiin. Myös itsetuhoajatuksiin ja itsetuhoiseen käyttäytymiseen tulisi tarjota ennaltaehkäisevää apua. Sateenkaarinuoret voivat kokea ns. vähemmistöstressiä, joka johtuu osin siitä, kuinka nuori on sisäistänyt ympäristön normatiivisia käsityksiä. (Alanko 2014, 56.) Karvinen & Venesmäki (2019) toteavat oppaassaan: “Vähemmistöstressi ja sisäistetty itsesyrjintä voivat myös johtaa alisuoriutumiseen koulussa. Opettajien ja muun kouluhenkilökunnan tulisi osata vahvistaa sekä sateenkaarinuorten olemassa olevia voimavaroja että itsetuntoa, jotta usko omaan osaamiseen ei kyseenalaistuisi väriin päätelmien vuoksi.” Nuoret, jotka tuovat avoimesti esille hlbtqi-identiteettiään, löytävät tutkimuksen mukaan paremmin tukea lähipiiristään ja ystävyysuhteistaan, huolimatta siitä, että ovat aiemmin epäroineet asian julkistamista. (Alanko 2014, 56.)

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten vastauksista nousi esille tarpeita liittyen sateenkaariopiskelijoiden seksuaalikasvatukseen ja –neuvontaan. Homoseksuaalisissa suhteissa elävien sekä transihmistien turvaseksiin kaivattiin ohjausta ja neuvontaa. Etenkin HIV-tartunnan saamisen riski oli huomattavasti yleisempää transihmisillä. Sukupuoli-identiteetiltään miehistä oli yli puolet harjoittanut suojaamatonta seksiä ja muunsukupuolisista miehistä 44 %, kun taas naisilla vastaava luku oli 0%. He olivat myös naisia useammin suostuneet seksuaalisiin tekoihin kumppania miellyttääkseen. Osa vastaajista oli nauttinut alkoholia, jotta oli ylipäättään uskaltanut harjoittaa seksiä. Seksuaalisen väkivallan pelko (20%) tai taustan paljastumisen pelko (32%) on läsnä usean transnuoren ajatuksissa. (Alanko 2014, 40.) Olisi ensiarvoisen tärkeää, että seksuaalisesta

suuntautumisesta ja sukupuolen moninaisuudesta voi keskustella avoimesti, ja että keskustelu otetaan vakavasti. Tämä edellyttää asiallista tietoa seksuaalisesta moninaisuudesta, niin nuorten vanhemmille kuin nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille. (Alanko 2014, 56.)

Onko suvaitsevaisuus sittenkään hyvästä?

Suvaitsevaisuuteen ja sen tarpeeseen törmää yhteiskunnassamme jatkuvasti. Olisi tärkeää suvaita erilaisuutta, jotta kaikilla olisi kokemus hyväksytyksi tulemisesta omana itsenään. Suvaitsevaisuuteen voi liittyä kuitenkin ansa. Kenellä on valta päättää, ketä suvaitaan? Miten suvaitaan? Milloin voi olla suvaitsematta tai lopettaa suvaitsemisen? Hyväksytyksi tuleminen on osa ihmisoikeuksia, joten suvaitsevaisuuden sijaan meidän tulisi kouluissakin kiinnittää huomiota yhdenvertaisuuteen. Yhdenvertaisuuslähtökohdista toteutettua toimintaa ei voi perua tai kohdentaa eri tavalla eri ryhmille. (Kovero & Saarikoski 2013, 11-12.)

Tutkimuksessa vahvistui väite, jonka mukaan opiskelijoiden suhtautuminen ja asenne on sateenkaarinuorelle sallivampaa peruskouluun verrattuna. Opiskelijat myös pystyvät vaikuttamaan paremmin kaveripiiriinsä. Opiskelutovereilta koettiin saavan paremmin tukea transnuorille ja suuren osan suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin oli vähintään neutraalia. (Alanko 2014, 29-30.) Yläkouluikäisen nuoren empatiakyky on tutkimusten mukaan hetkellisesti alentunut. Esimerkiksi akatemiätutkija Mikko Peltola uskoo, että hormonitoiminta voi vaikuttaa muutoksiin empatiakyvyssä. Murrosikäisen lisääntyvät testosteronitasot voivat sumentaa kykyä asettua toisen asemaan ja johtaa häiriökäyttäytymiseen tai esimerkiksi kyvyttömyyteen hyväksyä erilaisuutta. (Kurra 2019.) Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien voi olla osittain tämän vuoksi helpottavaa siirtyä peruskoulusta jatko-opintoihin. Toisten kokemusten ymmärtäminen ja eläytyminen tilanteeseen on tärkeää, jotta yhdenvertaisuudella olisi mahdollisuudet toteutua. On muistettava, että on tärkeää osata kuunnella toista ja antaa aikaa sanoittaa kokemuksiaan. (Kovero & Saarikoski 2013, 12.)

Ammattilaisen arvo- ja normitietoisuudesta

Aikaisempien tutkimusten perusteella elämäntapojen epäterveellisyys ja kehnompi terveys ovat sateenkaarinuorten parissa yleisempää. Tulosten samankaltaisuus näkyy myös tässä tutkimuksessa. Transidentiteetin omaavat nuoret kokevat terveydentilansa huomattavasti heikommaksi kuin muut vastaajat. Erityisen selvästi tämä näkyy nuorilla, jotka eivät voi ilmaista sukupuoltaan aidosti. (Alanko 2014, 56.) Ammattilaisina ja kasvattajina meidän tulisi arkoja puheenaiheita käsiteltäessä tiedostaa ensin omat asenteet, arvot ja vallalla olevat normit. Opiskelijat kuulevat ja näkevät opetustilanteessa enemmän kuin opettajana tiedostamme, joten epämiellyttäviltä kokemuksilta vältyäksemme olisi tärkeää miettiä omaa puhetta. (Kovero & Saarikoski 2013, 12.)

“Jokaisen identiteetin kunnioittaminen alkaa siitä, ettei sitä oleteta. Mikäli tiedolle identiteeteistä on tarvetta, kannattaa oletusten sijaan kysyä avoimia kysymyksiä ja kuunnella aktiivisesti” (Karvinen & Venesmäki 2019, 13). Parhaiten jokaisen itsemäärittelyoikeus toteutuu, kun vuorovaikutustilanteen alussa käytetään sukupuolineutraalia kieltä. Puhutaan

esimerkiksi kumppanista, puolisoista, vanhemmasta ja lapsesta, ilman että termeihin liitetään sukupuoli oletus. Mikäli termien käyttäminen hämmentää, kannattaa sitä kysyä henkilöltä suoraan. Tämän jälkeen keskustellaan niillä termeillä, joita henkilö on itse käyttänyt. Vasta omien sanojen käyttö rakentaa vuorovaikutukselle vankan perustan ja välttää tahattomilta loukkauksilta tai epäasialliselta kohtelulta. Seksuaalikasvattajalla terminologian ja seksuaalivähemmistöihin liittyvän perustiedon hallitseminen on välttämätöntä. Täytyy kuitenkin muistaa, että vuorovaikutuksessa voi tapahtua myös virheitä. Tällöin on tärkeää tuoda esille virheen tahattomuus anteeksipyyntönä. (Karvinen & Venesmäki 2019, 15.) Seksuaalikasvatuksessa olisi tärkeää osata käsitellä asioita monesta näkökulmasta käsin ilman arvolutausta. Mitä vanhemmista oppilaista tai opiskelijoista on kyse, sitä monitahoisempaa ilmiön tai asian käsittelyä tarvitaan.

Kotien vapautuneempi ilmapiiri

Nykynuorilla on FINSEX-tutkimuksen mukaan paremmat eväät seksielämänsä aloittamiseen kuin heidän vanhemmillaan ja etenkin heidän isovanhemmillaan. Koulusta saamaansa seksuaalikasvatusta pitivät riittävänä noin 60% 1980-luvun loppupuolella ja noin 70% 2000-luvun alkupuolella yhdyntänsä kokeneista. Tutkimuksen vastausten mukaan 1960- ja 1970-luvuilla koulusta saatu seksuaalikasvatus oli selvästi vaatimattomampaa kuin 2005 vuoden jälkeen peruskoulun yläasteella saatu kasvatus. Tulosten luotettavuudesta kertoo se, että eri tutkimuskerroilla ihmiset ovat muistaneet ja arvioineet koulun seksivalistusta melko samalla tavalla. (Väestöliitto 2019b.)

Myös muutokset seksistä puhumisesta lapsuudenkodissa ovat helpottaneet nykynuorten seksielämään valmistautumista. Noin puolet miehistä, että naisista piti kodistaan saamia tietoja seksuaalisuudesta riittävinä vuonna 2015 samoin kuin 1990-luvun jälkeen. Sukupuoleen katsomatta noin kolmasosa vastaajista ei olisi halunnutkaan saada tietoa seksuaalisuudesta kodistaan. Näin ajattelevien ihmisten määrä on hieman lisääntynyt 1990-luvulta 2000-luvulle. (Väestöliitto 2019b.)

Noin puolet nuorista vastaajista koki, että seksuaaliasioihin on suhtauduttu melko neutraalisti lapsuuden kodissa. Näin kokevien nuorten määrä on lisääntynyt merkittävästi 2000-luvulla. Noin neljäsosa naisista ja viidesosa miehistä koki kotinsa jossain määrin avoimeksi, mikä ei ole muuttunut 1970 jälkeen. Noin 30% vastaajista koki kotinsa jossain määrin salailevaksi seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Merkittävästi enemmän salailua oli 1992 vuoden tutkimuksessa. Eli voidaan katsoa, että kodeissa on suhtauduttu 1980-luvun jälkipuolelta lähtien avoimemmin seksuaalisuuteen liittyvistä asioista puhumiseen. (Väestöliitto 2019b.)

Nuorten seksuaalikäyttäytymisestä

Pakarisen (2019) ammatin opiskelevien nuorten seksuaalikäyttäytyminen ja siihen liittyvät tiedot ja asenteet tutkimuksessa, yli puolella tutkimukseen osallistuneista nuorista oli ollut seksikokemuksia. Keskimääräinen ikä ensimmäisille kokemuksille oli 15 vuotta. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat pääosin iältään 16-vuotiaita, joten seksuaalisesti aktiivinen aika oli heillä vielä lyhyt. Tutkimuksen perusteella suuseksi ja emätinyhdyntät ovat lähes yhtä normaaleja ja yleisiä. Anaalinyhdyntän oli kokenut joka viides vastaajista.

Vaikka vastaajilla oli seksikokemuksia vain noin vuoden tai kahden ajalta, heistä kolmasosa ilmoitti, että heillä oli ollut viisi tai useampia seksikumppania elämänsä aikana. Nuorten kondomin käyttö oli epäsäännöllistä ja satunnaista. Erityisesti suuseksissä ja anaaliyhdynnässä kondomin käyttö oli tulosten perusteella harvinaista, vaikka molemmissa seksitavoissa on riski seksitautien tarttumiselle. Nuorten erilaisten seksitapojen yleisyys ja kondomin käytön vähäisyys on tärkeä tieto huomioitavaksi niin seksuaalikasvatuksessa kuin nuorten terveydenhuollon palveluissa. Keskeisimmät kondomin käyttämättömyyden syyt olivat luottamus kumppaniin ja jonkin muun ehkäisymenetelmän käyttö. Seurustelusuhteen pidentyessä myös kondomin käyttö vähenee. Tulokset antavat kuitenkin rohkaisevia viitteitä siitä, että seksitautitesteistä puhuminen ja testeissä käymiseen kannustaminen ovat tärkeä osa seksuaalikasvatuksen sisältöjä. (Pakarinen 2019, 60-62.)

Terveyden riskitekijät ja seksuaaliterveyteen liittyvät riskit yleensä kumuloiduvat. Nuorten yleinen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, päihteiden käytön ehkäiseminen, hyvä mielenterveys, turvalliset ihmissuhteet, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisy ovat kaikki samalla myös seksuaaliterveyden edistämistä. Tutkimuksen mukaan viikoittainen humalahakuinen juominen ja päivittäinen tupakointi olivat yhteydessä seksikertojen suurempaan määrään, useampiin seksikumppaneihin ja varhaisempaan seksin aloittamisikään sekä jopa seksiin painostetuksitulemiseen. Kokemukset painostuksesta ja humalatilasta olivat yhteydessä toisiinsa ja samansuuntaisia tuloksia on saatu aiemmissakin tuloksissa. Turvallista ja väkivallatonta seksuaalisuutta ja häirinnän ymmärtämistä loukkaukseksi ihmisoikeuksia kohtaan pidetäänkin yhtenä seksuaalikasvatuksen avainsisällöistä (UNESCO 2018). Nuorten seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ehkäisy ja niihin puuttuminen on nostettu keskeiseksi tavoitteeksi terveyden edistämiseksi myös Suomessa. Nuorten, erityisesti poikien, seksuaaliterveyteen liittyvien tietojen parantaminen on edelleen ajankohtainen haaste terveyden edistämiseksi. Vaikuttavia, monimuotoisia ja nuoria puhuttelevia sukupuoli- ja ikäsensitiivisiä keinoja seksuaalitietojen lisäämiseksi tarvitaan. (Pakarinen 2019, 60-64.)

Suomalaisten seksuaaliterveyteen panostetaan laajasti

Valtakunnallisella tasolla seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistää Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja sen alaiset laitokset. Lainsäädäntö, erilaiset terveystoimintatavat ja laatusuosittukset sekä terveyden edistämiseen liittyvät oppaat tarjoavat konkreettisia apukeinoja laadukkaasti edistämistyön toteuttamiselle. Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Opetushallitus (OPH) ja oikeusministeriö vastaavat osaltaan siitä, että seksuaali- ja lisääntymisterveyskasvatuksella on riittävästi resursseja toteutua ja että sitä voidaan toteuttaa turvallisessa ihmisoikeuksia kunnioittavassa yhteiskunnassa. Kuntien sisäisessä organisaatiossa yhteistyökumppaneina toimivat mm. sosiaali-, opetus- ja sivistystoimi. Yhteisiä pelisääntöjä tarvitaan myös virkavallan kanssa. Yksityiset palvelujen tuottajat sekä kolmas sektori täydentävät osaltaan palvelutarjontaa. Suomessa toimiva Suomen sosiaali ja terveys ry (SOSTE) kokoaa valtakunnallisena kattojärjestönä yli 170 sosiaali- ja terveysalan järjestöä yhteen, toimien linkkinä myös useiden kymmenien muiden yhteistyötahojen välillä. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 208-213.)

Koulumaailmassa toimivalle seksuaalikasvattajalle yksi tutuimmista valtakunnallisista seksuaaliterveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä toimijoista on Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), jonka tavoitteena on edistää suomalaisten kokonaisvaltaista terveyttä ja hyvinvointia. Hyvinvoinnin ohella THL:n tehtävänä on sosiaalisten ongelmien ja sairauksien

ennaltaehkäiseminen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen. THL toimii myös viranomaisena, jonka tehtävänä on tilastoida, tutkia, kehittää ja arvioida seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyviä palveluita. THL pyrkii myös tukemaan moniammatillista yhteistyötä ja verkostoitumista eri kuntatoimijoiden välillä. THL:sta on moneksi. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 209-210.) Seksuaaliterveyden suuntaviivoja pohditaan laajasti yhteiskunnan monella eri kerroksella. Yksittäisen ihmisen arjessa toimii ja näkyy paljon seksuaaliterveyttä edistäviä palveluja ja järjestöjä sekä esimerkiksi kolmannen sektorin organisoimia hankkeita tai kampanjoita. Hyvinvoinnin, turvallisuuden ja seksuaaliterveyden edistäminen ja sen keinot ovat lukuisten toimijoiden aikaamme heijasteleva työkalupakki.

Pohdinta:

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut enenevässä määrin individualistiseen suuntaan. On paljon yksilön oikeuksia, vaikka pitäisi muistaa myös velvollisuudet. Olemme yhä enemmän tietoisia mihin palveluihin olemme oikeutettuja sekä vaadimme saada omaa aikaa ja tilaa. Mediassa korostetaan, kuinka yksilöinä selviämme arjesta, työn mukanaan tuomista haasteista, työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta ja kuinka kehitymme yksilöinä niin henkisesti kuin fyysisestikin. Tätä taustaa vasten, pride-ajatus yhdenmukaisesta kohtaamisesta ja yksilön tarpeista tulla kohdatuksi ja hyväksytyksi omana itsenään on perusteltu. Se tuo mukanaan myös ajatuksen yhteisöllisyydestä - joukossa on voimaa, yhdessä tekemällä saadaan aikaan tuloksia, heikompa puolustetaan ja erilaisuuden katsotaan olevan voimavara sekä rikkaus. Nämä jos mitkä ovat tavoiteltavia arvoja.

Meillä on jo pitkään väitely seksuaalivähemmistöjen oikeudesta perustaa perhe ja saada lapsia. Jähmeät instituutiot reagoivat hitaasti muuttuvaan yhteiskuntaan ja työntekijöiden kouluttamiseen herätään myöhään. Sateenkaariperheiden kohtaamiseen ei esimerkiksi koulun tai varhaiskasvatuksen työntekijöillä ole riittävää tietotaitoa ja työkaluja. Tämä asian kehittäminen ei kuitenkaan mielestämme voi olla yksistään työntekijän oman aktiivisuuden ja halun varassa vaan työnantajien ja kouluttavien tahojen vastuulla, jotta meillä olisi mahdollista taata tasa-arvoiset palvelut kaikille.

Vaikka meillä Suomessa ollaan seksuaalikasvatuksessa varmasti moneen muuhun maahan verrattuna hyvällä mallilla, on meillä silti vielä paljon kehitettävää. Ensinnäkin tuntuu, että juuri nuorten aikuisten seksuaalikasvatusta on liian vähän. Myös eri vähemmistöjen, niin seksuaalisten, kulttuuristen kuin uskonnollisten, huomioiminen seksuaalikasvatuksessa ontuu. Tähän voi vaikuttaa se, ettei opettajilla ole välttämättä riittävää tietotaitoa asiasta. Onneksi asia on huomattu myös Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelma 2014-2020:ssä (Klemetti & Raussi-Lehto, 2016, 183.) sillä siellä on yhtenä tavoitteena se, että jokaisessa opetusasteessa, varhaiskasvatuksesta ammatilliseen koulutukseen saakka, seksuaali- ja lisääntymisterveyden koulutusta antaisi tehtävään koulutettu ammattihenkilö riittävien resurssien tukemana.

Seksuaalisuus vaikuttaa ihmiselämän eri osa-alueisiin. On tärkeää ajatella seksuaalikasvatusta läpi elämän kulkevana jatkumona. Jo pienille lapsille täytyisi tarjota ja tarjotaankin ikäkauteen sopivaa seksuaalikasvatusta, jossa kiinnitetään erityisesti huomiota oman kehon ja rajojen arvokkuuteen sekä itsemääräämisoikeuteen. Vaalittaisiin myös sitä, että lapset saisivat olla rauhassa lapsia. Esimerkiksi kouluterveyskyselyissä on tullut ilmi nykynuorten lisääntyvät kokemukset seksuaalisesta häirinnästä. Häirintäkokemuksia on alati nuoremmilla

koululaisilla. Nykyään pehmopornoa on joka paikassa, halusi tai ei. Seksuaalisuus ja hyvältä näyttäminen liitetään mainostamisen yhteydessä esimerkiksi hyväksytyksi tulemiseen, kumppanin saamiseen, ahtaisiin ulkonäköihanteisiin, ajatukseen: "seksin tai seksikyyden avulla voi saada jotain itselle tärkeää", osalle nuorista esimerkiksi "sugardaddy-ilmiö on hyväksyttävää. Viestien ja viestinnän monimerkityksisyyden ymmärtäminen ja huomaaminen on tärkeää, voidaan puhua jopa turvataidosta. Kaksimielisyys ja seksuaalissävytteinen viestintä vallitsee jo kaupan leipätiskilläkin. Kriittisyys viestien tulkinnassa onkin tärkeää - läheskään kaikki ei ole sitä, miltä näyttää.

Riittävä oikean tiedon saanti auttaisi vähentämään ahdistusta tai yksinäisyyttä, jota ihminen voi kokea oman seksuaalisuutensa takia, varsinkin jos oma seksuaalisuus poikkeaa tavalla tai toisella omasta yhteisöstä. Seksuaalisuuden ilmentämiseen ja toteuttamiseen voi liittyä vielä turhia estoja tai rajoittavia ajatusmalleja. Vielä tänäkin päivänä esimerkiksi itsetyydytys voidaan kokea vääränä ja huonoa omatuntoa aiheuttavana. Seksuaalinen nautinto on kuitenkin usein terveydelle hyväksi, tuottaen muun muassa mielihyvähormoneja. Se on myös tehokas kivunlievittäjä, yksinäisen tai murheellisen lohduttaja ja ihmissuhteiden lujittaja. Antaahan se näkemystä, kuinka huomioida kumppania, unohtamatta silti omia tarpeita ja toiveita. Seksuaalisuuden toteuttaminen on aina sallittua, kunhan se ei satuta ketään tai ole lain vastaista.

Nuorille aikuisille pitäisi korostaa, että seksi ei ole vain yhdyntä, vaan se on ennenkaikkea vahvaa tunnetta ja halua olla kumppanin kanssa läsnä niin fyysisesti kuin henkisestikin. Se on halailua, pussailua, suudelmia, toisen lähellä oloa, fantasioita, nauttimista toisen ja / tai omasta kosketuksesta eri puolilla vartaloa. Seksi voi olla myös tyydytystä tuovaa syvällistä yhteyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, ilman minkäänlaista romanttista virittyneisyyttä. Seksuaalisuus ja seksi on tärkeä nautinnon ja itseilmaisun lähde myös esimerkiksi vammaisille. Tuolloin kyseeseen voi tulla sooloseksin tai ns. perinteisen seksuaalisen toiminnan ohella myös avusteinen seksi. Seksuaalikasvattajalla olisi hyvä olla tietoa myös tällaisesta seksuaalisen ilmentämisen osa-alueesta.

Sosiaalinen media tuo tähän asiaan myös varmasti uusia ulottuvuuksia. Puhelinseksikin on jo vanha juttu. Uuden vivahteen puhelinseksiin tuo nykypäivänä se, että se ei enää ole vain puheen keinoin tapahtuvaa kuten aikoinaan, vaan se tehdään kirjoittamalla ja mahdollisesti myös kuvia ja muita älypuhelimien mahdollisuuksia hyödynnetään.

Nuoret ovat usein tottuneet hakemaan tietoa internetistä, mutta heidän ei välttämättä osaa kriittisesti suhtautua ja kyseenalaistaa sieltä saatavaa tietoa. Somekupla vääristää herkästi kuvaa ihmisten elämästä - kaunistellaan, korostetaan, jätetään mainitsematta ja valitaan näkökulma suotuisasta suunnasta. Esimerkiksi seksuaalisista vähemmistöryhmistä on somessa saattanut muodostua yliseksualisoitunut mielikuva - unohdetaan tavallinen arki, tavallisine perustarpeineen. Huomionarvoista on myös se, että mediassa esillä olevien vähemmistöryhmien julkisuuskuva on ehkä ihan toisenlainen, käsikirjoitettu tai provosoiva, kuin ns. tavallinen hlbtqi-henkilö on. Medialla ja somella on suuri vaikutus sille, millaiseksi mielipiteet vähemmistöryhmistä muotoutuvat. Seksuaalikasvatuksen ammattilaisilla, työskentelivä he sitten sivistys- tai hoitoalalla, on oltava vahva jalansija oman arvomaailmansa perustalla. Hyvä seksuaalikasvattaja suhtautuu oppilaisiin tai asiakkaisiin ensisijaisesti tasavertaisina ihmisinä ja toissijaisesti asiantuntijalinssien läpi.

Nuorten tottumusta internetin käyttöön tietolähteenä pitäisi hyödyntää enemmän, sillä nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa on epätodennäköisempää saada lisää rahaa ja sitä

kautta resursseja, enemmän tunteja, seksuaalikasvatukseen. Seksuaalikasvatusta tarjoaville tahoille voisi koostaa hyvistä ja kattavista olemassa olevista internet sivuista listan, jonka he voisivat jakaa asiakkailleen. Voisi myös miettiä toimisiko samantapaiset kampanjat tv:ssä ja internetissä kuin esimerkiksi on olemassa liikenneturvalla ja päihdevalistuksessa. Nimenomaan huomioiden seksuaalisuuden moninaisuus ei vain sen haitta puolista varoittaminen. Pystyisikö seksuaalikasvatukseen liittyvistä asioista tekemään nettipelejä?

Nettipeleistä puheen ollen, seksuaalisuuskasvatukseen liittyviä pelejä on kyllä ollut. Esimerkiksi Tohtori Zukowskin Salaiset kansiot, jossa käsitellään esimerkiksi seurusteluun, humalatilaan, kondominkäyttöön ja kumppanin huomioimiseen liittyviä kysymyksiä. On kuitenkin kiistaton tosiasia, että nuorten älypuhelinsovellukset ja konsolipelit tarjoavat grafiikaltaan ja toimintoiltaan huomattavasti monitahoisempaa ja laadukkaampaa pelikokemusta. Nuoren voi siis olla hankala motivoitua “vanhanaikaiseen” tai hieman kömpelösti toteutettuun peliin, vaikka ajatus ja tavoite pelissä itsessään olisikin hieno. Pelien laadukkaaseen kehittäminen ja tuottamiseen tarvittaisiin varoja, innokas käyttäjäryhmä olisi valmiina. Erilaisia tietovisoja seksuaalisuuteen liittyen löytyy, mutta niiden tarjoama pelillisyyden, etenkin poikien opiskelun motivoijana, on ohutta.

Seksuaalisuus on luonnollinen osa meitä ja se on subjektiivinen kokemus ollen osa elämäämme syntymästä kuolemaan. Se kehittyy ja muuttuu elämänkaaremmen aikana. Seksuaaliset tarpeemme ovat meille kuitenkin yhtä luonnollisia kuin lepo ja ravinto. Siksi seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin, oli ne mitä tahansa, tulisi suhtautua avoimesti, kannustavasti ja hyväksyvästi edellyttäen, että ihmisoikeudet, lainsäädäntö ja hyvät tavat toteutuvat. Kansainvälisesti tarkasteltuna suomalainen seksuaalikuulttuuri, -kasvatus ja –terveys ovat korkeatasoisia, mutta silti työsarkaa vielä riittää.

Lähteet

Aamulehti 25.1.2019. Mieli-pidekirjoitus lukijalta. Kirjoittaja: Hanna Aro. Seksuaalineuvoja, sosiaalipsykologi ja pedagogi Pirkkalasta. Viitattu 21.10.2019.
<https://www.aamulehti.fi/a/201421091>

Ahtola, A., Forsström, T. & Paalanen, T. 2019. Nautinnon aika. Sexpon seksuaalipoliittinen ohjelma. Helsinki: Into.

Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 146, verkkojulkaisuja 72 & Seta, Seta-julkaisuja 23. Viitattu 29.10.2019.
www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf

Empatiakyky tippuu murrosiässä, ja se voi tehdä nuoresta kiusaajan – tähän yritetään puuttua teknologian avulla. Yle-uutinen 22.6.2019 klo 08.30. Viitattu 16.10.2019.
<https://yle.fi/uutiset/3-10839736>

Kaunisto, T-E. 2019. Lemmen manauskirja. Helsinki: Avain.

Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe -hanke (1.1.2017-31.3.2019). Oikeusministeriön julkaisu. Viitattu 17.10.2019. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>

Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. 2016. Edistä, Ehkäise, Vaikuta – seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. THL opas33. 3. tarkennettu painos. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. Viitattu 29.10.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-174-7>

Kovero, S. & Saarikoski, A. 2013. Älä olet - Normit nurin! Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä. Seta-julkaisuja 22. Viitattu 16.10.2019. https://www.dropbox.com/s/bfgw8cddd30vtkp/NORMIT_NURIN.pdf?dl=0

Kurra, A. 2019. Empatiakyky tippuu murrosiässä, ja se voi tehdä nuoresta kiusaajan - tähän yritetään puuttua teknologian avulla. Yle-uutinen 22.6.2019. klo 8:30. Viitattu 16.10.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10839736>

Pakarinen, M. 2019. Ammattiin opiskelevien nuorten seksuaalikäyttäytyminen ja siihen liittyvät tiedot ja asenteet ennen seksuaaliterveysinterventiota ja sen jälkeen. Tampereen yliopiston väitöskirjat 61. Tampereen Yliopisto. PunaMusta Oy -Yliopistopaino. Tampere. Viitattu 29.10.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105679/978-952-03-1089-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Raitis, R. & Haavio-Mannila, E. 1993. Naisten aseet. Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa. Juva: WSOY.

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa: Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto & BZgA. 2010. Viitattu 11.10.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085324>

Syys 2019 Tietovuoto. 2019. Väestöntutkimuslaitoksen Tietovuoto-sarja. Viitattu 11.10.2019. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/syys-2019-tietovuoto/ Vainio-Korhonen, K. & Lahtinen A. 2015. Lemmen ilot ja sydämen salat. Suomalaisen rakkauden historiaa. Helsinki: WSOY.

Väestöliitto.fi. 2019a. FINSEX Asenteet. Seksuaalinen vapaamielisyys lisääntyy. Samaa sukupuolta olevien suhteiden hyväksyminen. Viitattu 6.10.2019. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/seksologinen_tutkimus/suomalaisten-seksuaalisuus-finse/finsex-asenteet/

Väestöliitto.fi. 2019b. FINSEX seksielämän aloittaminen. Miten seksielämän aloittaminen on muuttunut? Tietojen saaminen seksikokemuksista. Viitattu 6.10.2019. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/seksologinen_tutkimus/suomalaisten-seksuaalisuus-finse/finsex-seksielaman-aloittaminen/

Väestötietosarja 25. 2012. Kahdeksan kysymystä tasa-arvosta ja seksuaalisuudesta. Toim. Korhonen Elina, Nazarenko Salla & Närhi Riikka. Väestöliitto. Helsinki: Nord Point Oy.

WHO 2010. Progress Report – Reproductive health strategy. To accelerate progress towards the attainment of international development goals and targets. World Health Organization, Department of Reproductive Health and Research. Viitattu 30.10.2019.

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/68754/WHO_RHR_04.8.pdf;jsessionid=7E00D95EB92979F13D9A47E77D64A430?sequence=1